

Л. М. Левківська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту інвестиційної діяльності,
Житомирський національний агроекологічний університет
К. М. Кащук,
асистент кафедри економічної теорії,
Житомирський національний агроекологічний університет

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ АГРОБІЗНЕСУ

L. Levkivska,
kand. of sc. (economics), associate professor of the department of investment activity management,
Zhytomyr national agroecological university
K. Kashchuk,
assistant lecture of department of economic theory, Zhytomyr national agroecological university

INNOVATIVE PROVIDING OF ENTERPRISES DEVELOPMENT IN AGRIBUSINESS

У статті розглянуто основні чинники та параметри, що впливають на інноваційний розвиток підприємств сфери агробізнесу. Визначено основні переваги застосування інноваційного провайдингу суб'єктами агробізнесу у якості системи, що поєднує інтереси розробників та споживачів інноваційного продукту.

The article covers the main factors and indicators that influence the enterprises' innovative development in agribusiness. The main advantages of using innovative providing by agribusiness subjects are presented as a system that combines the interests of engineers and consumers of innovative product.

Ключові слова: агробізнес, аграрне підприємство, інновація, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційний провайдинг, трансфер технологій.

Key words: agribusiness, agrarian enterprise, innovation, innovative activity, innovative development, innovation providing, technology transfer.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвитку інноваційних методів управління та впровадженню інновацій в агробізнесі перешкоджає існування цілого ряду протиріч. Перш за все, якість та структура вітчизняних наукових досліджень не в повній мірі відповідають потребам агробізнесу. З іншого боку, окремі наукові результати світового рівня, які пропонуються українському агробізнесу не знаходять застосування в сільському господарстві та економіці через незбалансованість національної інноваційної системи, а також внаслідок загальної низької сприйнятливості до інновацій аграрного сектора. Крім того, поки що не визначено ряд принципів питань щодо інноваційного розвитку агробізнесу, зокрема, механізми стимулювання та державної підтримки інноваційної діяльності, розширення комерційних можливостей фінансування інноваційних розробок і венчурного підприємництва, поглиблення інформаційних та економічних взаємозв'язків між наукою й виробництвом у процесі використання інтелектуальної власності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У системі національного господарства освоєння основних теоретичних і методологічних аспектів інновації та інноваційного розвитку розглядали ряд зару-

біжних вчених таких, як Л. Абалкин, М. Кандратьев, Б. Санто, Б. Твісс, Р. Фатхудінов, Й. Шумпетер, М. Хучек та інші. Водночас питанням інноваційного розвитку в Україні, у т. ч. у сфері агробізнесу присвячені праці вітчизняних учених, серед яких В.Я. Амбросов, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, С.М. Ілляшенко, А.К. Кінах, І.В. Курцев, Л.І. Рейкова, П.Т. Саблук, В.П. Семиноженко, Дж. Стігліц, О.П. Шнипка та ін. Проте на сьогоднішній день відкритим залишається система факторів, що впливають на забезпечення інноваційного розвитку вітчизняного агробізнесу, що і обумовило актуальність даної статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційна діяльність, що здійснюється на основі прогресивних науково-технічних досягнень є головним інструментом подолання кризових явищ, стабілізації і зростання економіки та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Основу для інноваційного розвитку створюють економічні суб'єкти, що здійснюють інноваційну діяльність з метою отримання вигод. Проте її результативність залежить від стану зовнішнього і внутрішнього економічного середовища, наявності необхідних умов для впровадження й раціонального використання інноваційної продукції.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення інноваційної діяльності. Так, керівництво Осло вважає, що інноваційна діяльність — це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії, що реально приводять до здійсненні інновацій або задумані з цією метою [3, с. 20]. Враховуючи специфіку господарювання суб'єктів агробізнесу, доцільно зазначити, що інноваційну діяльність слід розглядати як систематичну або періодичну діяльність підприємств, яка пов'язана із впровадженням результатів науково-технічних розробок в процес виробництва, зберігання, реалізації чи переробки аграрної продукції та продуктів її переробки з метою підвищення ефективності господарювання.

Варто виділити такі основні особливості розвитку інноваційного процесу в агробізнесі: асортимент сільськогосподарської продукції, у т.ч. продуктів її переробки, є різноманітним і виробляється у великій кількості; суттєва відмінність між технологіями виробництва певних видів продукції; значний розрив у часі між розробкою інновацій та їх масовим освоєнням; провідна роль науково-дослідних установ в інноваційній діяльності підприємств агробізнесу; залежність ефективності інноваційного процесу від клімату, природної зони та сезонності сільськогосподарського виробництва; дефіцит бюджетного фінансування й інших альтернативних джерел фінансового забезпечення тощо [7, с. 140].

Як свідчать дослідження, на інноваційний розвиток підприємств сфери агробізнесу впливають технологічні, науково-технічні, організаційно-управлінські, інформаційно-комунікативні, політико-правові та економіко-географічні чинники. Цей вплив може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Технологічний чинник характеризує розвиток інноваційної діяльності в залежності від різноманітності видів сільськогосподарської продукції та відмінностей в технологіях виробництва на підприємствах. Науко-технічні чинники пов'язані з відокремленістю чи навпаки тісною співпрацею сільськогосподарських підприємств з науковими установами, де створюються новачії. Такі інформаційно-комунікативні чинники, як наявність розвиненої транспортної, соціальної, інноваційної та виробничої інфраструктур мають значний вплив на інноваційну активність господарюючого суб'єкта. До політико-правових чинників належать організаційно-правова форма господарювання, що характеризується відповідними економічними основами виробництва і джерелами

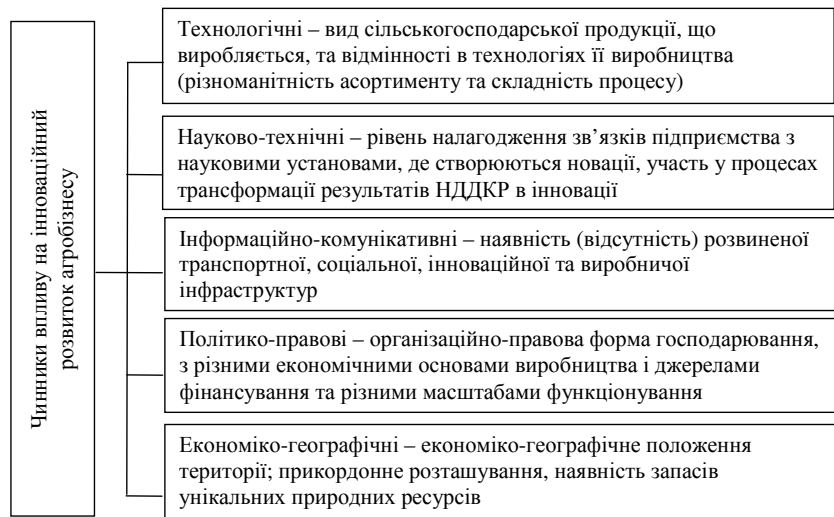

Рис. 1. Чинники, що впливають на інноваційний розвиток підприємств сфери агробізнесу

фінансування, а також різними масштабами функціонування суб'єктів агробізнесу. Економіко-географічні чинники впливають на значну диференціацією за регіонами та технологічну залежністю рівня розвитку інноваційної діяльності від природних умов (рис. 1).

Одними з основних суб'єктів сфери агробізнесу є, без сумніву, аграрні підприємства. Тому вважаємо за доцільне окремо виділити параметри розвитку інноваційної діяльності саме аграрних підприємств (рис. 2). До параметрів 1-го порядку слід віднести ті, які характеризують інноваційну діяльність до чи під час її здійснення. Крім того, параметри 1-го порядку характеризують інноваційний потенціал підприємства (показники використання інвестиційних ресурсів, кадрового, інтелектуаль-

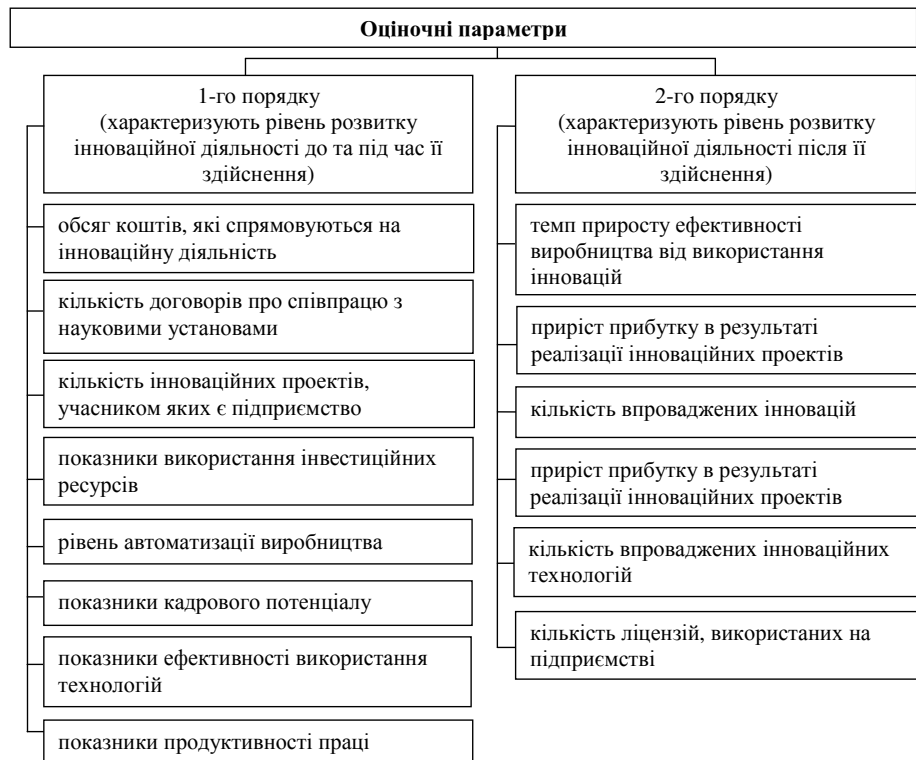

Рис. 2. Параметри оцінки розвитку інноваційної діяльності аграрних підприємств

Рис. 3. Алгоритм інноваційної діяльності аграрних підприємств за участю провайдерів

ного, матеріально-технічного, інформаційного потенціалу та ресурсу інновацій), а також рівень технологічного оновлення під час здійснення інноваційної діяльності підприємства (показники ефективності використання основних засобів і технологій, продуктивності праці та продуктивності інформації).

Параметри 2-го порядку визначаються наслідками здійснення інноваційної діяльності для економіки сільськогосподарського підприємства, його фінансово-економічних показників діяльності. До таких можна віднести:

— показники виробничої ефективності інноваційної діяльності: темп приросту ефективності виробництва конкретних видів продукції (робіт) від використання інновацій, відносна економія собівартості продукції в результаті застосування інновацій;

— показники фінансової ефективності інноваційної діяльності: приріст прибутку в результаті реалізації інноваційних проектів, приріст доходу за рахунок реалізації інноваційних заходів, приріст доданої вартості;

— показники інвестиційної ефективності інноваційної діяльності: кількість впроваджених інновацій, зростання питомої ваги прогресивних технологічних процесів та нових інформаційних технологій, підвищення коефіцієнта автоматизації та організаційного рівня виробництва і праці, кількість патентів, ліцензій або авторських свідоцтв, використаних на підприємстві, підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємства, його продукції (послуг) на ринку.

Інноваційний розвиток агробізнесу неможливий без реалізації інноваційного провайдингу, який передбачає активне формування ринку інновацій та отримання прибутку при реалізації останніх як товару [5, с. 122]. Застосування провайдингу сприяє створенню інноваційного продукту, дозволяє об'єднати окремі складові науково-технічної та інноваційної діяльності і має за кінцеву мету покращення результатів наукових досліджень і забезпечення ринку конкурентоспроможною наукомісткою продукцією (рис. 3). Здійснення інноваційної діяльності на засадах провайдингу в аграрних підприємствах дозволить навіть за умов обмежених ресурсів та високого рівня ризику досягти зростання ефективності їх господарювання.

Суб'єктів агробізнесу необхідно підготовлювати та підштовхувати до прийняття рішення про впровадження інноваційних розробок. Тому належне інформаційне забезпечення та сприяння в освоєнні наукових розробок з боку провайдингових формувань є фактором підвищення інноваційної активності будь-яких підприємств продуктового ланцюга. Цю функцію інноваційні провайдери виконують завдяки залученню венчурних інвесторів і професійних інноваційних менеджерів, які допомагають у ліцензуванні, патентуванні, розробці планів комерціалізації наукових розробок.

Однією з основних проблем щодо залучення провайдерів у процес інноваційного забезпечення агробізнесу є нестача фінансування. Існують два підходи до фінансуван-

Таблиця 1. Схеми фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств

Джерело фінансування	Схема фінансування
Розробник інновації (наукова установа, дослідник, проектно-конструкторське бюро)	Виділення коштів за рахунок включення у бюджет організації статей витрат на впровадження новачі в дослідних господарствах наукових установ
Сільськогосподарське підприємство	Кошти підприємства, фінансування у межах очікуваного збільшення прибутку від впровадження новачі
Провайдер	Володіючи правами інтелектуальної власності на інноваційну розробку, провайдер вкладає у її впровадження власні кошти на умовах відшкодування його витрат після отримання прибутку від реалізації інноваційної продукції
Іноземний інвестор	Інвестор сплачує кошти за впровадження новачі, розраховуючи на частину прибутку від реалізації інноваційної продукції
Державний або місцевий бюджет	Кошти державного або місцевого бюджету, спеціальних позабюджетних фондів (венчурних, лізингових), державні гранти, фінансування впровадження новачі на умовах інноваційних ваучерів та чеків
Фінансові структури	Кошти інвестиційних, страхових компаній, аграрних банків, які надають підприємствам кредити на поворотній основі за пільговими ставками за умов їх компенсації з боку держави

ня провайдерів інновацій. Перший — підтримка ініціативи "знизу". Сюди відносять: власні кошти (розробників нових, кошти сільськогосподарських підприємств та провайдерів). Другий — ініціювання кооперації науки і бізнесу "зверху" — на рівні країни, регіону або галузі (бюджетне та позабюджетне фінансування). Другий підхід ґрунтується на створенні венчурних, лізингових фондів, аграрних банків, наданні державних грантів, залученні коштів державних інноваційних програм. Крім того, використовуються спеціальні фінансові механізми за участі державних структур — інноваційні чеки та ваучери (табл. 1).

Основними завданнями, що сприятимуть інноваційному розвитку як підприємств сфери агробізнесу, так і інших галузей економіки мають стати є:

- структурна перебудова національної економіки;
- створення адаптивної інфраструктури інноваційної діяльності;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;
- широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій;
- удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності;
- підвищення інноваційної культури суспільства [4, с. 120].

Одними із найефективніших методів впровадження інновацій у виробничу діяльність аграрних підприємств є стимулювання та розвиток державних, регіональних та галузевих програм розвитку. Держава має приділяти значну увагу регулюванню та підтримці процесів формування ринку інновацій, у т.ч. шляхом удосконалення механізму державного замовлення на об'єкти нових технологій в сфері агробізнесу. У той же час для забезпечення підприємств новими технологіями потрібно посилити міжнародні інтеграційні процеси в інноваційній сфері. Крім того, ефективне господарювання агробізнесових структур здебільшого залежить від їхньої інформованості про інновації у сфері виробництва необхідних ресурсів, сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, тому очевидно є необхідність удосконалення процесу доведення інформації до виробників і формування дорадчих служб.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На даному етапі інноваційне забезпечення розвитку підприємств сфери агробізнесу є основою подолання кризової ситуації, адже нові технології дозволяють нарощувати обсяги виробництва та підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності виробленої продукції у довгостроковій перспективі. Це можна досягти враховуючи особливості розвитку інноваційного процесу в агробізнесі та чинники, що впливають на інноваційну діяльність аграрних підприємств. Слід зазначити про необхідність здійснення інноваційної діяльності на засадах провайдингу в аграрних підприємствах, що дозволить навіть за умов обмежених ресурсів та високого рівня ризику досягти зростання ефек-

тивності їх господарювання. Отже, результативна інноваційна діяльність є ефективним засобом розвитку підприємств сфери агробізнесу в кризових і посткризових умовах господарювання, створюючи реальні можливості для розширеного відтворення та економічного зростання.

Література:

1. Волощук К.Б. Механізм інноваційно-інвестиційного розвитку агропромислових підприємств: монографія / К.Б. Волощук. — Кам'янець-Подільський: ФОР Сисин О.В., 2011. — 320 с.
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: Монографія / С.М. Ілляшенко, О.А. Біловодська. — Суми: університетська книга, 2010. — 281 с.
3. Керівництво Осло. Рекомендації зі збору та аналізу даних стосовно інновацій / Укл. Н.М. Григорович. — Український інститут науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ). — Київ, 2009. — 162 с.
4. Микитюк П.П. Інноваційна діяльність: навч. посіб. / П. П. Микитюк, Б.Г. Сенів. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 392 с.
5. Кашук К.М. Теоретичні засади ідентифікації інноваційного провайдингу в аграрній сфері / К.М. Кашук // Вісн. Житомир. нац. агрокол. ун-ту. — 2011. — № 2 (29), т. 2. Економічні науки. — С. 120—130.
6. Шовкун І.А. Моделі інноваційного розвитку: міжнародний досвід та уроки для України / І. А. Шовкун // Проблеми науки. — 2002. — № 8. — С. 93—98.
7. Янченко З.Б. Інноваційно-інвестиційна складова розвитку аграрних підприємств: монографія / З.Б. Янченко. — Житомир: "Полісся", 2012. — 388 с.

References:

1. Voloschuk, K.B. (2011), *Mehanizm innovatsiynogo rozvytku agropromyslovykh pidpryyemstv* [Mechanism of innovative-and-investing development of agrarian-and-industrial enterprises], FOP Sysyn O.V., Kamyanets'-Podil'skyi, Ukraine.
 2. Ilyashenko, S.M. (2010), *Upravlinnya innovatsiynym rozvytkom promyslovykh pidpryyemstv* [Management of industrial enterprises innovative development], Universytets'ka knyga, Sumy, Ukraine.
 3. Grygorovych, N.M. (2009), *Recomendaciyi zi zboru ta analizu danykh stosovno innovatsiynogo rozvytku* [Recommendations gathering and analyses of innovation related data], Kerivnytstvo Oslo [Oslo Manual], Ukrainian institute of science-and-technical and economic information, Kyiv, Ukraine.
 4. Mykytuyk, P.P. (2009), *Innovatsiynadiyalnist'* [Innovative activity], Centr uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
 5. Kaschuck, K.M. (2011), "Theoretical fundamentals of the innovational providing identification in the agrarian sphere", *Visnyk Zytomyrs'kogo nacional'nogo agroecologichnogo universytetu*, vol. 2, pp. 120—130.
 6. Shovkyn, I.A. (2002) "Models of innovative development: foreign experience and lessons for Ukraine", *Problemy nauky*, vol. 8, pp. 93—98.
 7. Yanchenko, Z. B. (2012), *Innovatsiynoinvestyciynaskladovarozvytku agrarnykh pidpryyemstv* [Innovative-and-investing component of agrarian enterprises development], Polissya, Zytomyr, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 15.05.2014 р.*